

הרצל ואחדים מ-197 צירי הקונגרס

בראשית תשמ"ח היה נדמה לרוב הישראלים שמצב זה יכול להישמר לנצח. אמנם היה ברור שטמונה בו, "פצצה דמוגרפית", מכיוון שהפלסטינים יהפכו תוך דור לרוב בארץ. אך גם זה לא הראי. הדרגמה של דרום-אפריקה, שהפכה יותר ויותר פופולרית בישראל, הוכיחה כביכול כי גם מיעוט קטן יכול לשלוט ברוב גדול ולנצל, אם המיעוט מחויב בידו את כל אמצעי-השילטון ומוכן להשתמש בהם בלי מעצורים מוסריים.

האינתיפאדה פוצצה אשלייה זו. היא הוכיחה כי שילטון-כיבוש ניצחי על עם שוחר-חרות אינו אפשרי, אלא במחיר גבוה מאוד — מדיני, כלכלי, צבאי, מוסרי, פסיכולוגי.

פיתרון מס' 4: שני העמים יחיו בשלום בצוותא במדינה דמוקרטית מאוחדת.

פיתרון זה הושמע בעבר בגירסות שונות: מדינה דוילאומית נוסח השומר הצעיר לפני קום המדינה, "מדינה דמוקרטית חילונית" נוסח אש"ף בסוף שנות ה-60.

כך וכך זוהי אוטופיה. שני העמים הם חרורי רוח לאומנית קיצונית. המישה-שישה דורות גדלו בתוך מלחמה, וכל תפיסותיהם עוצבו על-ידי מלחמה זו. אשלייה גמורה היא להניח כי שני העמים יכולים לעבור בנדלילה ממלחמה טוטאלית לשלום טוטאלי, שאין כרוגמתו בשום ארץ בעולם, לחיות כאזרחים נאמנים ושווים במדינה אחת, לשרת בצבא אחד, לכהן זה לצד זה בכל מוסדות השילטון.

אחרי ביטול כל האפשרויות התיאורטיות האלה, נותר למעשה רק פיתרון סביר אחד — הוא זה שהא"ם החליט עליו ב-1947, במיסמך חריג בתבונתו, שעמד בצוק העיתים.

פיתרון מס' 5: חלוקה.

כאשר שני עמים בעלי תחושה לאומית עזה, חיים בארץ אחת, וכל אחד מהם תובע את כל הארץ לעצמו, אין דרך אלא זו: שכל אחד מהם יחיה בחלק מן הארץ במדינה לאומית משלו, שבה יבטא את זהותו ותרבותו, תוך הסכם אשר יסדיר את הבעיות המשרתות.

דור מקיש בדלח

זו הפיתרון שסם-הצופן שלו הוא כיום "מדינה פלסטינית".

עוד לפני 20 שנה, היה זה פיתרון שהכל התנגדו לו: ארצות-הברית וברית-המועצות, אש"ף על כל חלקיו, כל המפלגות הישראליות מלבד אחת, וכל כליהתיקשות מלבד אחת. היה נדמה שמכל הפיתרונות האפשריים, זהו הפחות-מעשי.

כיום קיים כמעט קונסנזוס עולמי לגבי פיתרון זה.

ברית-המועצות מטיפה לו מזה שנים, ארצות-הברית מתקרבת אליו בצעדי-ענק, אש"ף אימץ אותו לעצמו מזמן, כמה מפלגות בישראל דוגלות בו כפה מלא או כחציפה, ואישים רבים התוודו בשיחות פרטיות שזו הפיתרון היחיד.

גם לגבי פרטי הפיתרון שרר בסוף תשמ"ח קונסנזוס עולמי רחב: החזרת גבולות ה-5 ביוני 1967, גבול פתוח למעבר בני-אדם וסחורות, שמירת האחדות העירונית של ירושלים תוך החזרת הריבונות הפרו-מלית על מיוח העיר למדינה הפלסטינית, מיפעל בינלאומי להחזרת מרבית הפליטים למדינה הפלסטינית ותשלום פיצויים לכולם, סידורי-מיסוי שימנעו בעד כוחות זרים להיכנס לארץ, ערובות מטעם שתי המעצמות.

במהלך תשמ"ח צבר הפיתרון הזה תאוצה. דווקא כאשר הגיע הסיכסוך ההיסטורי לשיא חדש של שיוואה הדדית, אלימות ואכזריות, קרו הדברים שהיו ררושים כדי לאפשר אותו.

האינתיפאדה עצמה יצרה אצל הפלסטינים מציאות נפשית

* תנועת העולם הזה" כוח חדש, שנוצרה היחיד בבוסת היה אורי אבנרי, והשכונות העולם הזה, שהטיף לפיתרון זה מאז ראשית שנות ה-50.

במערכה. ובאופן פאראדוכסלי, בעידן של נשק גרעיני, כימי וביו-לוגי, חזרה המערכה כאילו אל תחילתה: אל הרזגטקה, הנבוט, האבן והאלה.

הפיתרון החמישי

אין זו מילחמה רגילה, ואין זו התקוממות רגילה. מילחמה רגילה נערכת בין שתי מדינות, לרוב בגלל כיבדת-ארץ ביניהן, המשמשת להן כסלע-מחלוקת. במשך מאות שנים לחמו גרמניה וצרפת זו בזו בגלל המחוזות אלזס ולותרינגיה (לורייין). אולם אף אחת משתי המדינות לא שללה את עצם קיומה של השנייה.

התקוממות רגילה היא של עם מקומי נגד שילטון זר. בעידן הקולוניאלי התמרדו העמים הכבושים באימפריות זרות, ששכנו מעבר לים. גם במלחמת-השיחרור האלג'ירית, שכתוצאה ממנה גורשו מיליון מתיישבים צרפתיים מאלג'יריה, שבה חיו מדור-דורות, לא שללו המתקוממים את קיומה של צרפת עצמה.

הנסיבות המיוחדות-במינון שגרמו לסיכסוך הישראלי-פלסטיני יצרו גם מבחינה זו מצב מיוחד-במינו.

בארץ קטנה אחת — ארץ-ישראל בלשון העם האחד, פלסטין בלשון העם האחר — חיים כעת שני עמים, שכל אחד מהם רואה בכל הארץ את מולדתו הבלעדית. כל אחד משני העמים שולל את עצם קיומו הלגיטימי של העם האחר.

בעיני כל הפלסטינים, מדינת-ישראל הוקמה בכוח על חורבות העם הפלסטיני, ואינה קיימת כחוק. בעיני הרוב העצום של הישראלים העם הפלסטיני אינו עם, אין לו זכות לקיום עצמי, או שמקומו בארצות אחרות.

בסיכסוך זה מיוחד-במינו, שהפך למוסגרת-חיים קבועה לדור החמישי והשישי משני הצדדים, אילו פיתרונות יתכנו?

כאשר שני עמים תובעים לעצמם את אותה הארץ כולה כזכות היסטורית בלעדית, יש גם בתיאוריה רק מיספר מוגבל של פיתרונות אפשריים.

פיתרון מס' 1: עם אחד וכול להשמיד את העם השני פיסית, נוסח איטליה.

הדבר אינו אפשרי בימינו, אלא במלחמת-השמדה גרעינית-כימית-ביולוגית, שבה משמדו שני הצדדים כאחד. חוץ מכמה מטורפים, אין איש חושב על כך ברצינות.

פיתרון מס' 2: עם אחד וכול לגרש את השני מן הארץ.

הפלסטינים יכולים, להשליך את היהודים לים, כפי שהשליכו לפני 700 שנים את הצלבנים, או היהודים יכולים, להשליך את הפלסטינים למדבר.

שים-ושהתמסרו להם בהתלהבות, לא יכלו לדעת כי באותו הזמן בדיוק, אישם בעיר קטנה על גדות הריין, שאת שמה לא שמעו מעולם, מתקיימת אסיפה של כמה עשרות יהודים. וגם אילו ידעו, לא היו מעלים על דעתם כי תוצאות הכנס הקטן הזה ישנו לחלוטין את גורל מולדתם, עמם, מי-ששחר-תיהם, בניהם ובני-בניהם לדורות.

זאת-היתה ראשית הטראגדיה ההיסטורית. שתי תנועות גדולות, שתינו בעלות מטרות חיוניות ביותר, יצאו לדרך באותו המועד כדי להגשים את מטרותיהן באותה כיבדת-ארץ קטנה, מבלי לדעת כלל זו על קיום זו.

הן דמו לשתי רכבות, שטסו על אותם הפסים בתאוצה גוברת זו לעבר זו, לקראת ההתנגשות הקבלת-ימנעת.

הנבוט והרוגטקה

הרגע שהחלה ההתנחלות הציונית בארץ, החלה גם ההתנגשות בין שני העמים — העם הערבי המקומי, שהפך במהרה לאומה פלסטינית, והעולים היהודים שבאו לארץ, שהפכו במהרה לאומה ישראלית.

התנגשות זו החלה בתקריות קטנות. רועים ערביים עלו בעדריהם על אדמות נטועות של מושבות יהודיות. מתנחלים יהודיים גרשו אותם. כליה-נשק היו אנבים ונבוסים.

בהדרגה גברה ההתנגדות הערבית, ככל שהתגברה ההתנחלות הציונית. עם הצהרת בלפור (1917) והכיבוש הבריטי (1918), עלה הסיכסוך על פסים מדיניים ברורים. הערבים פתחו מדי פעם בסיבוב של שביתות, הפגנות המוניות ומעשי-אלימות. היהודים התגוננו ודיברו על "מאורעות", "כנפויות", "הגנה".

"המנהיגים הציוניים לא יכלו להשלים עם העובדה שזוהי התנגשות לאומית בין שני עמים — עם היישוב בארץ ועם החודר אליה. הדבר נגד את תפיסתם המוסרית.

אחד מאבות הציונות, מכס נורדאו, התפרץ לחרורו של הרצל, אחרי שמע בראשונה שיש ערבים בארץ-ישראל! לא ידעתי זאת — הרי אנחנו עושים עולל! אך גם הוא מיהר לשכוח עובדה זו-מאז ועד היום דברים המנהיגים ויורשיהם בנחישות עקשנית בגיבטה שהארץ היתה למעשה ריקה, כאשר באה אליה ההתיישבות הציונית. ואם היו בה כמה ערבים, הרי היישוב העברי החדש הביא להם רווחה, עושר ושרות-יבריאות.

רק זאב זבובי-נשק לבדו קבע כבר בשנות ה-20, במאמרו ההיסטורי "קיר הברזל", את האמת הפשוטה: שהעם הערבי בארץ מגיב על ההתנחלות

ההתנגדות בשטח: לוחמים פלסטיניים ב"מאורעות" 1936, עם דגל לאומי ונשק

הציונית כפי שכל עם אחר בעולם היה מגיב על התנחלות לבנה: בהתנגדות אלימה.

אחרי האנבים והאלות באו האקדחים והרובים. במלחמת-תשמ"ח, שפרצה בגלל התנגדות הפלסטינים לחלוקת הארץ, חררו לסיכסוך הטנקים ומטוסי-הקרב. סיבובי "המאורעות" הפכו לסיבובי-מלחמה. כל העולם הערבי וכל העולם היהודי, יחד עם מעצמות-העל, נספגו אל תוך הסיכסוך.

במשך כמה שנים היה נדמה כאילו הסיכסוך הישראלי-פלסטיני נטמע במלחמת ישראל-ערב, ושהגורם הפלסטיני נעלם מן המישואה. זאת היתה אשלייה. החל מיסוד תנועת פת"ח, בסוף שנות ה-50, הוקמה אש"ף באמצע שנות ה-60, החל הגורם הפלסטיני תופס מקום יותר מרכזי בסיכסוך, למגינת-ליבם של מנהיגי ישראל, שטענו, כפי גולדה מאיר: "אין פלסטינים" — האינתיפאדה של תשמ"ח אינה אלא שלב חדש בסיכסוך הישן. העם הפלסטיני הפך לגורם המרכזי

* אורי אבנרי פרסם חלוף זה ביתר הרחבה בספריו מלחמת היום השני ואיכני, אחי.